

Klarinet, Keman ve Piyano İçin Kontrastlar (Sz 111)

Work Title	Contrasts for Violin, Clarinet and Piano
Alternative Title	Rhapsody
Composer	Bartók, Béla
Opus/Catalogue Number	Sz.111
Movements/Sections	3 sections
	1. Verbunkos (Recruiting Dance)
	2. Pihenö (Relaxation)
	3. Sebes (Fast Dance)
Year/Date of Composition	1938
First Performance	1939-01-09 in New York, Carnegie Hall (original version, 2 movements) Joseph Szigeti (violin), Benny Goodman (clarinet), Endre Petri (piano)
	1940-04-20 in New York, Carnegie Hall (final version, 3 movements) Joseph Szigeti (violin), Benny Goodman (clarinet), Béla Bartók (piano)
First Publication	1942
Dedication	Benny Goodman & Joseph Szigeti
Average Duration	17-20 minutes
Composer Time Period	Early 20th century
Piece Style	Early 20th century
Instrumentation	Piano, Violin, Clarinet

Béla Bartók "Kontrastlar" adlı eserini, aslında bir Amerika turnesi için, ünlü caz klarinetçisi Benny Goodman (1909-1986)'ın siparişi üzerine 1938'de yazmıştır. Bu konserlere Goodman'dan başka kemancı Joseph Szigeti ile besteci de piyanist olarak katılacaktı. Goodman, eserin 25 cm'lik (eski 78 turlu) plağın her iki yüzünü de dolduracak uzunlukta olmasını istemişti.

Benny Goodman
(1909-1986)

Bartók, daha önce bir üfleme çalgısı oda müziği eserlerinde hiç kullanmamış olmasına karşın siparişi kabul etti. üfleme çalgıları genellikle orkestra bünyesinde değerlendiren Bartók, piyanoyla yalnızca bir yaylı çalgının

uyum sağlayacağını düşünüyor, çalgıyı bu kadroda karşıtlık oluşturacak şekilde ele alıyordu.

Joseph Szigeti
(1892-1973)

Bu nedenle esere "Kontrastlar" adını verdi ve bu çalgıların karakteristik özelliklerini sergilemeyi düşündü. Bu karşıtlık görevinde piyanoyu çan benzeri akorlar, kromatik ilerleyişler, triller, glissandolar kullanarak diğer iki çalgı olan klarinet ve kemanınkilere yakın değer kazandırdı. Öte yandan klarinet ve keman için virtüöz kısımlarla her türlü teknik olanağı sağladı. Klarinete çeşitli ses bölgelerinde –registerde- hızlı gam ve arpejler, triller, aşırı dinamik kontrastlar yükledi. Keman için ise yayla ya da parmakla çalınan doğaçlama benzeri pasajlar,

değişik akorlar ve glissandolar öngördü. Üstelik kemancının iki kemana gereksinimi notada belirtilmişti. Çünkü normalde Sol-Re-La-Mi olan tellerin, Sol diyez-Re-La-Mi bemol olarak kullanılması şart olacaktı ve o arada çalgının akordunu değiştirecek zaman kalmıyordu. Bu şekilde boş tellerle, eserin tonal sistemine de bir karşıtlık oluşuyordu. Böylece zengin, yumuşak sesli klarinet, törpü sesi gibi, kemanın şarkı söyleyen tınısı da keskin bir hal alıyor, bunlara karşı piyano vurgulamalar, ritmi vermesi yanında bazen dolu, bazen kuru bir ses veriyordu. Ustaca işlenmiş olan eser bunun sonucunda bestecinin istediği yerde şok edici ya da biraz sakinleştirici oluyor, ancak hiçbir zaman ilginçliğini kaybetmiyordu.

24 Eylül 1938'de Budapeşte'de tamamlanan Kontrastlar, klarinetçi Benny Goodman ve Macar kemancı Josep Szigeti ile piyanoda Bartók tarafından New York'ta 9 Ocak 1939'da ilk kez çalınacaktı. Ancak son dakikada, ülkesindeki bir olay nedeniyle Bartók Amerika'ya gidemedi. Onun yerine piyanist Endre Petri çaldı. Daha sonra 1940'ta sanat meseni Elizabeth Sprague Coolidge ve eski arkadaşı Szigeti'nin daveti üzerine 11 Nisan-18 Mayıs arasında Bartók piyanist olarak Goodman ve Szigeti'ye katılarak ilginç bir konser turnesi gerçekleştirdi.

Bartók aslında, Macar folklorundan kaynaklanan ağırca Verbunkos ile hızlı Sebes olarak iki bölümlü bir rapsodi biçiminde yazmayı düşündüğü eserini böyle de adlandırmış, ancak elindeki malzemenin daha fazlaya yeteceğini görünce bir orta bölümle, Pihenö ile Kontrastlar'ı geliştirmişti. Burada temel alınan Macar danslarından Verbunkos, askeri eğitimden önce acemi erlere, ünlü Husar Alayları'nda çaki gibi usta subaylar tarafından öğretilir ve köylerde bunları halka göstermeleri istenirdi. Daha sonra hızlı ve doğaçlama bir dans olan Sebes ile ustalaşmaları için şans tanınırdı.

Kontrastlar bu anlayışla iki dans üzerine kurulmuş ve araya, dinlenme anlamına gelen Pihenö bölümü yerleştirilmiştir.

1. bölüm Verbunkos (Acemi Erlerin Dansı) orta, belirgin ritimli (Moderato, ben ritmato) tempoda, konuşur gibi (parlando) karakterdedir. Çardaş (iki ya da dört zamanlı Macar dansı) formunun ağır bölmesi Lassu'yu anımsatır, ancak fantezili süslemelerle gelişir. Klarinet diğer çalgılara karşı kurnazca bir üstünlük içindedir. Özellikle görkemli kadansıyla seçkinleşir. Bölümdeki marş teması ise bir yıl sonraki 6. Kuartet'te yer alacak, ancak kontrpuan yönünden belirgin olacaktır.

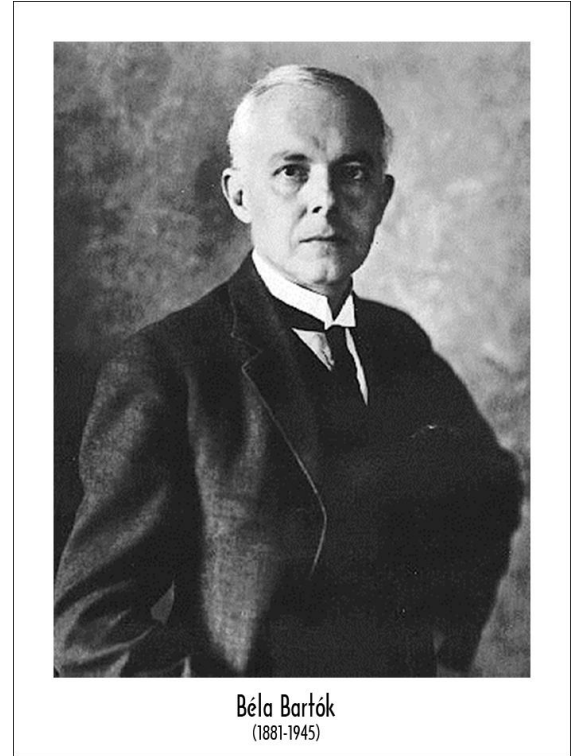
2. bölüm, ağır ve geniş (Lento) tempodadır. Dinlenme anlamına gelen Pihenö kelimesiyle tanımlanmıştır. Eserin bu en kısa bölümü, acemi erlerin kısa dinlenişi, klarinet ve kemanın gevşek, baygın, daha duygusal cümleleriyle, sanki bir aynadan yansıyor gibi duyurulurken, piyano ufak dalgalara benzeyen vurgulamalarla bunu destekler. Bu dalgalanma önce yoğunlaşır; sonra azalırken piyano bunu, Endonezya Bali Adası vurma çalgı orkestrası Gamelan'ı anımsatan pasajlarla izler, sonda ise ayna yansımalarının cümleleri belirir.

3. bölüm hızlı ve canlı (Allegro vivace) tempoda Sebes Dansı'dır. Bu bölümde çardaş formunun hızlı bölmesi

Friss model alınır. Tüm Bartók finalleri gibi canlı, hareketli olan bölümde besteci, Balkanlar ve Anadolu'da kullanılan ritimleri ve Küçük Asya modlarını örnek almıştır. Burada da özellikle kemana çok iş düşer. Keman, virtüöz kadansıyla dramatik yoğunluktaki ürkütücü bölümde seçkinleşirken, finalin basit amacı öngörülenden başka bir anlam kazanır.

Bartók'un bestelerini düzenleyerek numaralayan Macar Szöllösy, esere Sz111 sayısını vermiştir.

Süre 18'

– Aktüze İ. Müziği Okumak. Pan Yayıncılık. Nisan 2003.

Kazım Çapacı